

Stane Repše
KO SEM TE RABILA,
TE NIKOLI NI BILO ...
Avtobiografija nekega kirurga

... a kljub vsemu si ostala z mano. Hvala Ti!

*Vnukinjam Sari, Manci, JuliEvi in
vnukoma Maksu in Gašperju*

Knjigi na pot

Matej Cimerman,
KO za travmatologijo UKC Ljubljana

V rokah držim že četrto knjigo izpod peresa vrhunskih slovenskih kirurgov v zadnjih dveh letih in vse sem seveda prebral na dušek (nekatero tudi večkrat). Kolega Gadžijev, Ahčan in kolegica Vintarjeva (sicer anesteziistka, vendar članica širše družine kirurgov) so nas razveselili z zanimivimi knjigami, zdaj pa še kolega Repše, univerzitetni profesor kirurgije in nekdanji predstojnik Kliničnega oddelka za abdominalno kirurgijo v ljubljanskem Kliničnem centru. Kaj žene kirurge, da se preizkušajo tudi s pisateljevanjem? Kolega Ahčan pravi, da imamo kirurgi privilegij, da vstopamo v človeška življenja. Pravzaprav še več, vstopamo dobesedno tudi v človeška telesa, ki jih skušamo popraviti. Stari kirurški mojstri so rekli, da vsak dober kirurg potrebuje tri stvari: roko, glavo in srce. Roka kot spretnost (beseda kirurg je zloženska iz grške besede za roko in delo, kheir in ergon), glava kot znanje, učenje ter srce kot ljubezen in sočutje. Potrebuje pa še nekaj. In to je ustvarjalnost. Bral sem, da je moral vajenec pri mojstru izdelovalcu lokov v starodavni Japonski za »specialistični izpit« narediti tako dober lok kot mojster in vanj vdlati tudi nekaj izvirnega in novega. In prav za to gre tudi v dolgoletnem in težkem šolanju za kirurga in kasneje pri opravljanju tega zanimivega poklica: čim boljše operativno delo in uvajanje novosti. Brez tega bi stroka stagnirala in bi nas še danes operirali kirurgi brivci, ki bi predvsem puščali kri. In prav vsi štirje kirurgi/avtorji so znani po svoji ustvarjalnosti in so na svojih področjih

uvedli številne novosti in aktivno skrbeli (nekateri še vedno) za napredek stroke. Zato je pravzaprav razumljivo, da taki kirurgi radi pišejo. In ker kirurgija ni le poklic, ampak tudi način življenja, je najbrž potreba po izražanju še toliko večja.

Stanetova knjiga je zanimiv dokument generacije, ki je bila rojena pred vojno in je karierno pot začela po vojni, v času popolnega enoumja. Ker ta generacija z zanimivim imenom – molčiča generacija – počasi izginja, je njegova zgodba še toliko pomembnejša.

Stane se je rodil tik pred drugo svetovno vojno v revni kmečki družini in njegovo prvo zavedanje življenja je povezano z grenkimi izkušnjami nasilja, tudi revolucionarnega. Ker Repšetovi niso bili na pravi strani (niti rdeči niti beli), pač pa »le« poštene in verni, je očeta po vojni ljudska oblast hudo maltretirala. Vendar so vztrajali. Za pot v gimnazijo v Novo mesto je Stane iz rodne vasice nekje na robu Dolenjske vsak dan potreboval nekaj ur (pol hoje, pol vožnje z vlakom). Zato je samega sebe imenoval »vlakar z obrobja«. Da bi se lahko vpisal na fakulteto, je pridno hodil v brigade in se udeleževal ostalega komunističnega obredja. Ko se je srečno vpisal na fakulteto, pa se je pojavil nov problem: denar. Večino študija je vstajal sredi noči, razvozil mleko po Ljubljani in ob osmih sedel na predavanjih. Vsak dan. To mu je dalo neverjetno delovno kondicijo in moralo, ki smo jo pri našem profesorju še posebej občudovali (in jo še danes). Zato je seveda fakulteto igranje dokončal in spet se je znašel na razpotju: kam naprej. Zanj osebno ni bilo nobene dileme, vedno si je želel postati kirurg. Toda kako, saj so bila ta mesta praviloma rezervirana za kolege s tako imenovanimi zvezami in poznanstvi. Tukaj pa se je pojavila

sreča, ki je bila v tem primeru res na strani pogumnih in vztrajnih. V 70. letih prejšnjega stoletja so z velikim pompom začeli graditi Klinični center v Ljubljani in tako so, za naše čase skoraj neverjetno, pravočasno povečali število specializacij. Tako je Stane, po več neuspehlih poskusih, vendarle pristal na kirurgiji. Toda sreča se tu še ne konča. Kljub temu da so bili po vojni vsi profesorji in šefi klinik preizkušeni komunisti, je takratni mogočni šef kirurgije, prof. Lavrič, po vojni premogel toliko modrosti, da se je zavedal, da za dobrega kirurga partijska knjižica ni predpogoj in je sprejel na kirurško kliniko kasneje vrhunskega kirurga prof. dr. Vladimirja Žaklja, čeprav je bila zaradi njegovega političnega prepričanja takoj po vojni ogrožena ne samo njegova kirurška kariera, ampak še vse kaj drugega. Prof. Žakelj se je takoj lotil dela in je postal eden od utemeljiteljev abdominalne kirurgije v Sloveniji. In glej ga zlomka, naš novi specializant Stane pa si je želel postati prav abdominalni kirurg. Ker je prof. Žakelj znal ceniti delavnost in zagnanost in mu je bilo malo mar za pripadnost partiji, je specializanta Staneta kmalu opazil in ga vzel k sebi na abdominalno kirurgijo. In kirurška ter akademska kariera dr. Repšeta se tukaj začne. Seveda še zdaleč ni bilo vse tako gladko. Prof. Žakelj je bil izjemno zahteven in dosleden: tako do sebe kot do sodelavcev. Tukaj sta si bila z učencem precej podobna, kar pa ni prav nič olajšalo trdega dela, ki je čakalo mladega specializanta. In lotil se ga je z vso vnemo. Postal je specialist in najmlajši asistent na kirurgiji, kar je poleg kliničnega dela pomenilo, da ga čaka še akademska kariera: raziskovanje, doktorat, strokovni članki in habilitacija. Ker je vedel, da so za vsako raziskovalno delo pomembni relevantni podatki, se je takoj lotil tudi tega

izziva. Ker so bili takrat podatki o zdravljenju skriti v gore papirnatih popisov (žal je velikokrat še danes tako), je »na roke premetal«, torej natančno pregledal na tisoče popisov bolnikov, da bi izluščil pomembne podatke, ki bi se jih dalo analizirati. Temu se je reklo »premetavanje peska«. In Stane ga je res veliko premetal. Uspešno je doktoriral in postal profesor kirurgije na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani, ki se je takrat, če me spomin ne vara, imenovala Univerza Edvarda Kardelja, po človeku, ki je bil znan po marsičem, razen seveda po znanosti.

Najini poti, dragi Stane, sta se prekržali konec osemdesetih let, ko si bil ti že priznan profesor na abdominalni kirurgiji, jaz pa specializant splošne kirurgije. Postal si nosilec velikega znanstvenoraziskovalnega projekta Rak prebavil. Ker sem že prijavil magisterij, si me takoj vzel v raziskovalno skupino in mi ponudil mentorstvo pri magisteriju. Takrat se je tej raziskovalni skupini od specializantov pridružil še kolega Bitenc (danes ustanovitelj in direktor kirurgije Bitenc) in kasneje še kolega Omejc (danes profesor abdominalne kirurgije in bivši predstojnik KO za abdominalno kirurgijo). In začeli smo premetavati popise, dan na dan, noč na noč. Na začetku nam je bilo vsem težko, saj si tudi ti, kot predstavnik molčeče in resne predvojne generacije, ki ti res nikoli ni bilo z rožicami postlano, prvič trčil na generacijo kasnih baby boomerjev (to velja predvsem za naju s kolegom Bitencem), ki smo bili malo hipijevsko usmerjeni, nekoliko anarhični, veliko bolj družabno aktivni, manj smo spoštovali avtoriteto in roko na srce, tudi delo nam je bilo manj sveto kot tebi (najbrž danes zelo podobno čutijo tudi generacije X, Y in Z do moje generacije). In kako resnično različne so bile naše generacije, predvsem pa tvoja in naša mladost, sem

pravzaprav spoznal šele zdaj, ko sem prebral tvojo knjigo. Kot bi preživali mladost na drugem planetu. In zato te lahko le še bolj spoštujem.

Ti si v nas z lastnim zgledom vcepil več resnosti in odgovornosti, mi pa smo poskrbeli, da si se občasno vsaj malo sprostil in nasmejajal. Eden od drugega smo počasi oblikovali in sprejemali le najboljše, bi lahko rekli. In vsak dan smo postajali večji prijatelji. Prava win-win situacija, kot se temu reče danes. Tako so se strogi hierarhični odnosi, ki so bili značilni za kirurške oddelke (v času tvoje specializacije še veliko bolj izraziti) začeli nekoliko mehčati. In do danes je ta hierarhija skoraj povsem izginila in najbrž je prav tako. Nepozabne so bile tudi naše večerje, ki si jih redno organiziral za širšo raziskovalno skupino (poleg nas mladincev še kolegi Jelenc, Žakelj in pokojni Čalić) v PEN klubu. Bilo je prav veselo, občasno celo (na tvoje nakazano zgražanje) že kar malo objestno. In naše raziskovalno delo je lepo napredovalo. Iz dolgočasnega in mučnega premetavanja popisov smo izluščili pomembne podatke, ki smo jih nato lahko s pomočjo takrat velike novosti, osebnega računalnika, sami analizirali. Bilo je prav razburljivo, ko so na monitorju pred nami nastajali grafi preživetja, ki smo jih lahko sami analizirali in iskali najpomembnejše dejavnike vpliva. Tudi rezultati so bili vidni: dva doktorata, trije magisteriji (eden od njih moj) in veliko člankov v najboljših tujih revijah. Pomembno je povedati, da tako delo na kirurgiji poteka bistveno drugače kot na fakultetah in raziskovanih institucijah. Vsi smo morali poleg raziskovalnega dela opravljati vse kirurške obveznosti, čez dan v operacijski, na oddelku in ambulantah, vsaj desetkrat na mesec pa smo tudi dežurali na kirurških urgencah, kjer spanja praktično ni bilo. V tolažbo (čeprav slabo), nam je

bilo, da je bilo v tvojih časih še veliko hujše, saj si ob takem delu dežural tudi do 24-krat na mesec, pa če verjamete ali ne. Privatnega življenja skoraj nismo imeli in zato je naslov tvoje knjige več kot primeren.

Magisterij sem končal leta 1992, takoj po tem, ko je Slovenija postala samostojna država, in ga zagovarjal v Zagrebu. Zakaj v Zagrebu? Ko smo tedanji specializanti kirurgije v UKCL, kolega Veselko (danes v pokoju, sicer profesor kirurgije, bivši predstojnik KO za travmatologijo, bivši predstojnik Kirurške klinike in Katedre za kirurgijo), kolega Bitenc in jaz zaprosili za opravljanje magisterija v Ljubljani, nam je pri povprečni oceni zmanjkalo 0,1 točke. In na ljubljanski medicinski fakulteti so nas mirno odslovili. Kislih obrazov smo se oglasili pri tedanjem koordinatorski specializantov, tebi, in pri šefinji kirurgije, danes že pokojni prof. dr. Jezernikovi. In namesto pritoževanja, kot na fakulteti, je bil tvoj odgovor zelo jasen: na fakulteti naših specializantov ne bodo zaje... (Ta beseda je res redko prišla iz tvojih ust). In takoj smo se vpisali na magistrski študij na zagrebški fakulteti, ki je ravno razpisala nov program magistrskega študija iz kirurgije. Kot naročeno in postali smo »magistrandi«, predvsem po tvoji zaslugi in seveda tudi po zaslugi prof. Jezernikove, s katero sta pokazala pravo širino.

Ko sem te zgodaj spomladi leta 1992 peljal v starem golfu na zagovor magisterija v Zagreb, je mejo med Slovenijo in Hrvaško, ki je do tedaj ni bilo, predstavljal le majhen policijski zaboju in poleg zapičena slovenska zastava. V zaboju je dremal policist. Ko sem hotel peljati mimo, si me ustavil z odločnim gibom roke. Tako sem stal pred zaboju in slovenski policist je obotavljajoče prilezel ven. Opravite, prosim, svojo dolžnost, si mu rekel mirno in

odločno. Policist se je popraskal za ušesom, nama pregledal dokumente in na tvojo zahtevo sem odprl še prtljažnik, kjer je bilo poleg diapozitivov za zagovor v vrečki še nekaj kozarcev in radgonskih penin za potem. Policist je zmajeval z glavo in odšel nazaj v svoj zabojnik, jaz pa sem lahko odpeljal. Vaje na hrvaški strani nisva ponovila, ker je bil njihov zabojnik prazen. Ko sva nadaljevala proti Zagrebu, si mi resno rekel: s to mejo so se mi izpolnile življenjske sanje. Ko sem prebral tvojo knjigo, mi je tudi to postalo bolj jasno in razumljivo.

Po uspešnem zagovoru sem še pred specialističnim izpitom postal magister kirurških znanosti in samozavest mi je zelo narasla. Potem pa sem doživel hladen tuš, ker na abdominalni kirurgiji zame ni bilo mesta. Sprejeli so namreč mlajšo kolegico, mimo vseh čakajočih specialistov, očitno spet po zvezah in poznanstvih. Tudi ti nisi mogel ničesar spremeniti (takrat še nisi bil predstojnik), vsaj tako si mi rekel. In tako sta se najini strokovni poti ločili, jaz sem nadaljeval na travmatologiji, ti pa si kmalu postal predstojnik na abdominalni kirurgiji. Sčasoma sem tudi sam postal predstojnik na travmatologiji. Danes sem za ta prst usode in za tvojo pasivnost zelo hvaležen, na travmatologiji sem zares našel dom in tudi stroka me je popolnoma potegnila vase, tako da bi danes brez pomisljanja še enkrat postal travmatolog. Počutil sem se najbrž tako kot ti, Stane, ko so ti vzeli štipendijo v domačem kraju, hkrati pa odprli nove možnosti zaposlitve.

Ves čas pa sva ostala prijatelja. Gre za prav poseben odnos med učiteljem in učencem kirurgije, ki ga lahko resnično razumejo le tisti, ki so to doživeli. Z veseljem sem spremljal skokovit razvoj abdominalne kirurgije pod tvojim vodstvom in obnemel ob tvoji nenadni upokojitvi. Po

njej si se zavil v 13-letni molk in osamo. Zakaj ta molk, več le ti in mi, ki te poznamo, lahko le spoštujemo tvoje razloge. Potem pa si čudežno vstal in se vrnil. In začel si se oglašati v javnosti. Kot moder človek, ki ima veliko povedati. Vse, kar si napisal, je bilo premišljeno in tehtno, razkril si prevaro glede prve transplantacije trebušne slinavke, pisal si tehtno o evtanaziji, kolegialnosti, empatiji ...

In povem ti, dragi Stane, bolj ko se tudi jaz počasi bližam zaključku svoje poklicne poti in sem si (vsaj upam) pridelal tudi nekaj modrosti, toliko bližje sem tvoji zgodbi.

Ko pišeš v svojem klenem slovenskem jeziku, te bralci jasno vidimo, kako zreš iz očetovega naročja še skoraj dojenček v naperjene puške okupatorja. In ko se kot »vlakar« z obrobja prebijaš v svet. In skušamo razumeti, kako kot študent na delu v tujini gledaš mlade, ki živijo »povsem drugačno« življenje, hodijo na tenis in se udeležujejo jezikovnih tečajev. Ti pa jim zvečer čistiš čevlje. Ampak z voljo in vztrajnostjo se da premakniti meje in ti si jih res premaknil. Brez vsakih zvez in takratne rdečkaste politične podpore si postal mednarodno priznan kirurg, univerzitetni profesor in predstojnik klinike, vzgojil si močno kirurško generacijo in premaknil mejnike slovenske kirurgije.

Znan je Newtonov rek: »Če vidim dlje, je to zato, ker stojim na ramenih velikanov.« In tvoje rame, dragi mentor in učitelj Stane, so zelo široke in veliko nas stoji na njih. Ostani nam še dolgo zdrav in tako aktiven!

Lazar (Jn 11, 38–44) spregovori

Zvonka Zupanič Slavec,
Inštitut za zgodovino medicine MF

Z velikim spoštovanjem sem pisala te vrstice. V eni sapi sem prebrala imenitno strokovno, a delno tudi osebno avtobiografijo abdominalnega kirurga in našega učitelja kirurgije, prof. dr. Staneta Repšeta. Delo s ptičje perspektive govori o življenjskem poslanstvu zdravnika, ki vso fizično, duhovno, intelektualno in profesionalno moč ter znanje nesebično prenaša ne le na svoje paciente, sodelavce in svojce pacientov, temveč tudi na dodiplomske in podiplomske študente, predvsem pa na specializante in mlade specialiste kirurgije, še posebej abdominalne.

Njegova tekoča pripoved se vije kot življenjska pot skromnega sina iz odmaknjene hribovske domačije na Dolenjskem. Rojen v času vihre druge svetovne vojne in krvavega vpletanja revolucije je preživel del otroštva pri materinih starših na italijanski okupacijski strani, kamor so starši prebegnili, da bi se izognili izselitvi nemškega okupatorja. Z zavzetostjo staršev, očetom čevljarjem, so ga po osnovni šoli dali v šole sprva v Mirnski dolini, nato na gimnazijo v Novem mestu, kjer je že sanjal o zdravniškem poklicu, a je do njega prišel z največjim odrekanjem družine. Tudi študentska leta so mu tekla v pomanjkanju. Preživljal se je z jutranjim razvažanjem mleka, prezebanjem na triciklu in ob pomanjkanju spanca, da je včasih na fakulteti celo zaspal med prvimi urami pouka. Lažje mu je bilo, ko mu je uspelo dobiti mesto v Oražnovem domu, ki mu je nato ostal zvest vse življenje.

Odločen za kirurgijo je to usmerjeno pot hodil že med študijem, po promociji pa se je – vezan na Dolenjsko in svoje domačine – trudil dobiti to specializacijo v Novem mestu. Tam je spoznal velikana kirurgije, dr. Otona Bajca, ki ga je ljubljanski prof. dr. Božidar Lavrič kot konkurenta izgnal v provinco. Kljub dobrim odnosom z dr. Bajcem mu ta ni mogel zagotoviti mesta v bolnišnici, saj ga je terjal lokalni veljak za svojega varovanca. Ob planiranju kadrovskih potreb za nov klinični center mu je uspelo dobiti specializacijo iz kirurgije. Po specialističnem izpitu je bil dodeljen na otroški oddelek z obljubo prof. dr. Vladimirja Žaklja, da bo dobil mesto pri odraslih, kar se je po dolgem času tudi zgodilo. Njegova predanost delu, natančnost, odgovornost in dostojanstven odnos do vseh sodelujočih so ga karakterizirali. Moral pa je biti pohleven pred varuhi revolucije in različnimi sodelavci UDBE, ki so bili naokrog. S stisnjenimi zobmi se je podrejal.

Predanost delu mu je omogočila napredovanje do asistenta na kirurški kliniki, doktorata in habilitacije na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Postopoma je začel predavati, si pridobil učiteljsko mesto in obdarjen s pedagoškim erosom študentom prinašal ne le znanje, ampak tudi navdušenje za svojo stroko. Kot se ga sama spominjam, je bil izjemen pri svojih delih. Postal je predstojnik klinike.

Profesor Repše je svoje raziskovalno delo začel pri otroških abdominalnih nepravilnostih, omfalokelah in gastrohizah, ki jih je obravnaval na izviren način, in jih je odmevno objavil v francoski strokovni reviji. Še več, začel se je uveljavljati v mednarodnih strokovnih krogih in tja odhajal na izpopolnjevanja, največkrat v Francijo in Nemčijo. Ko pa se je v Franciji že nekoliko uveljavil, se mu je pridružil še njegov predstojnik, ki je poskušal izkoristiti bo-

nitete svojega mladega kolega in z njim odhajal na Azurno obalo, kjer je dr. Repšeta uporabljal za prevajalca ... Po šestih letih takšnih počitnic mu je slednji odklonil nadaljnje sekundiranje. Zgodnje pritiske za vstop v komunistično partijo so opustili, ko so uvideli, da ga ne bodo premaknili, četudi bi ga to stalo kariere. Kljub temu pa je prof. Repše s svojim izjemnim talentom, znanjem in kirurško vizijo začel in vpeljeval na kliniko novitete. Tako je prvi v Jugoslaviji leta 1990 opravil transplantacijo trebušne slinavke, ki pa si jo je v medijih prisvojil asistent pri operaciji in z medijskimi zapisi zavedel tudi spodaj podpisano, da je napačne podatke citirala ter jih po ugotovitvi prizadetega demantirala in jih bo v digitalni knjižni verziji pravilno objavila. Profesor Repše je ob sijajni karieri, ki jo je imel tudi po svetu in jo na koncu knjige skromno popisal, živel v režimski službi s ponižujočim odnosom vladajočih na osrednji slovenski kliniki kakor tudi na medicinski fakulteti, kjer so leta 1995 degradirali tudi klinike v klinične oddelke in predstojnikom vzeli še tisto malo kompetenc, ki so jih imeli dotlej. Prav tako s trpkostjo popisuje povojni ponižujoč odnos ob upokojitvah, ko so na koščku papirja dobili sporočilo, da se čez teden dni konča njihova profesionalna kariera. Temu so v žargonu rekli »Bristol« (tako se je imenoval stranišni papir).

*Odločil se je, da bo po upokojitvi vse, kar bi ga spominjalo na njegovo profesionalno pot, zavrgel. Tako je kar nekaj časa nosil v zabojnike svoje strokovne knjige, članke, separate in se v medicinski javnosti ni pojavil kar 13 let. Spominjam se, ko sem pisala o razvoju kirurgije in sem ga iskala, da bi recenziral vsaj gastrokirurško poglavje, nika-
kor nisem mogla priti do njega.*

Nato me je spomladi leta 2023 povabil na izlet po Mirnski dolini. Organiziral je avtobus, ki je odpeljal s parkirišča Kliničnega centra, povabil je tiste, s katerimi je skozi življenje profesionalno največ sodeloval. Midva sva se srečevala preko dr. Ivana Oražna in preko Oražnovcev, ker sem pisala knjigo o njegovem življenju in delu. Nekako me je zato imel za »oražnovsko« posvojenko. Na tej poti po Mirnski dolini je pred nas vstopil sveži, srčno dobri in bistri profesor Stane, ki je povedal, da so praktično vsi njegovi moški sorodniki umrli pri 83 letih in da se je zato odločil, da še zadnjič v življenju gosti svoje prijatelje. Bilo je nepozabno srečanje, srečanje globoko čutečega človeka, ki nas je, prežet z domoljubjem, peljal skozi svojo prelepo Mirnsko dolino, njeno tradicijo in kulturo, a tudi bolečo preteklostjo. Z diskretno zamenjavo kape s ščitom iz temne v rdečo barvo je nakazal, da so tu bili pobiti ti in ti ... Mirnska dolina je resnično prepojena s krvjo revolucije, ki je globoko zaznamovala tudi njegovo družino. Nato pa je krivice doživljal tudi v profesionalnem življenju z odrinjenostjo od vsega, kar je bilo rezervirano le »za njihove«. »Lazar je vstal« in z neokrnjenim spominom pripovedoval različne stvari iz svoje življenjske poti. A v njej je brezmejno verjel v svoj poklic in v njem gojil najvišji etični odnos do svojega poslanstva. Zato je to težko pot, ko ga tudi doma nikoli ni bilo, ko bi ga žena potrebovala, kot je knjigo naslovil, prehodil, dostojanstveno, trpkost štiridesetletnih frustracij in poniževanj pa so preganjali hvaležni bolniki, ki so se ga skozi vse življenje spominjali.

Kruto mi je bilo tudi prebrati, da je med poletnimi dopusti hodil v Nemčijo nadomeščat tamkajšnje kolege in je tam non-stop dežural, razen ob četrtekih. Tam je kot kirurg v dveh dneh zaslužil toliko, kot v mesecu dni v Ljubljani

kot kirurg in univerzitetni profesor. Ob tem pa je lahko jemal s seboj še svojo ženo z obema otrokoma.

Avtor v svojih spominih razmišlja tudi o nekaterih vodilnih fakultetnih učiteljih in kliničnih predstojnikih ter o spremenjenem pogledu nanje, ko jih je globlje spoznal in se zavedel ideologije, ki jih je »ugrabila«. Marsikatera stran pa prinaša še bolj bridke stvari ... Piše o različnih ideoloških pritiskih na zdravništvo in drugo zdravstveno osebje, javnih zavajanjih, zamolčevanju resnice, sprenevedanjih, neenaki obravnavi med partijskimi in nepartijskimi sodelavci, šikaniranju verujočih idr. Pod snetimi maskami partijskih vodij prepoznava zelo drugačne ljudi. Še posebej ga bolijo ideološke zlorabe zdravništva že med narodnoosvobodilnim bojem (NOB) in zamolčana dejstva o ranjencih z »neprave strani zgodovine«, ki so ob koncu NOB, maja in junija 1945, ležali v slovenskih bolnišnicah in bili žrtvovani, nato pa so ti sodelujoči v medicini bili nagrajeni z vodilnimi mesti v »belih ustanovah«.

Hvala profesorju Repšetu, da je imel voljo in pogum bolečino prehojene poti memoarsko preliti na papir, povedati stvari, o katerih je skozi življenje moral molčati, a so ga peklile.

Rečem lahko, da profesor Repše predstavlja profesionalno in človeško klenega in plemenitega aristokrata duha. Moj globok poklon in iskrene čestitke demokratu in duhovnemu velikanu naše medicine in naroda.

PRVA AMPUTACIJA

Vsak mlad kirurg rad operira, nekateri se kar pulijo za vsako operacijo. Nekega dne je medicinska sestra, inštrumentarka, iskala nekoga, ki bi mlajšemu specialistu asistiral pri nadkolenski amputaciji. Hitro sem se javil in se odpravil v operacijsko, kjer je kirurg dr. Borut Pirc, specialist že pet ali šest let, nogo očistil in pripravil polje za nadkolensko amputacijo. Noga je bila umita in ovita s sterilnimi kompresami ter pripravljena za poseg. Izpod sterilnih zelenih pregrinj so gledali samo spodnji del stegna, koleno in del goleni. »Bi hotel ti narediti amputacijo?« me je vprašal mladi specialist. »Zelo rad,« sem nemudoma odgovoril, vedoč, da bo to moja prva amputacija. Ker sem nekaj amputacijam že asistiral, sem poseg kar dobro poznal. Poznal sem vrstni red in vedel, kaj moram narediti. Borut me je lepo vodil in amputacijo sem opravil. Ko sva prežagala stegnenico, je odrezana noga z značilnim topim, srhljivim zvokom padla na tla na pogrnjeno belo rjuho. Oskrbela sva žile in podvezala močan živec, nervus ischiadicus,¹ ga infiltrirala s ksilokainom, s posameznimi šivi približala muskulaturo stegna, vstavila dren, zašila defekt s šivi ter kožo in krn kompresijsko povila.

Takrat me je Borut strmo pogledal in izdaval: »Odrezala sva napačno nogo!« Zameglilo se mi je pred očmi, takoj sem pomislil na posledice te napake. Katastrofa za tistega, ki je to naredil! In tudi za bolnico! Videl sem se že pribitega na križ. »Ta je tisti, ki je to naredil!« sem si predstavljal šepet kolegov na hodniku za mojim hrbtom,

1 Veliki stegenski živec, najdaljši in najdebelejši živec v telesu.

čeprav nisem bil ničesar kriv. Takrat pa se je Borut glasno zasmel: »Šalim se, odrezala sva pravo nogo!« Bila je res kruta šala, a hkrati tudi dobra šola.

Zavedel sem se, da moram biti pri delu resnično nadvse pozoren. Kolikokrat se je že zgodilo, da so komu odstranili napačno ledvico ali odrezali napačno nogo. Vse mogoče stvari se lahko zgodijo – če si malomaren, pa še prej.

Kirurgja pri delu doleti marsikaj; opravlja bolj ali manj uspešne operacije, ki rešujejo ali podaljšujejo življenja, pa tudi vsemogoče tragedije. Med operacijo, takoj po njej ali kadar koli v pooperativnem poteku lahko bolnik tudi umre – zaradi neposredne ali posredne krivde operaterja. V očeh sorodnikov, znancev in vseh drugih, ki so to posredno izvedeli, pa je praviloma vedno kriv operater. Ampak kirurg ne sme obupati. Sposoben mora biti prenašati tudi vse hudo in delati naprej, čeprav to ni lahko!

BOG NE DAJ, DA BI BILA V TREBUHU KRI

Spomnim se dežurstva na aseptiki konec tedna, 16. in 17. decembra 1972. Nadzorni kirurg je bil prof. Žakelj, srednji kirurg dr. Tomo Darian in jaz mlajši. V soboto ob dveh popoldne so starši pripeljali sedem let starega otroka s sumom na vnetje slepiča. Sprejel sem ga po predhodnem pregledu ambulantnega kirurga dr. Mirka Strliča na Polikliniki, ki ga je napotil na kliniko. Poklical sem srednjega dežurnega kirurga, ki se ni mogel odločiti, ali je potrebna takojšnja operacija.

Otroka smo sprejeli na otroški oddelek na podstrešju stare kirurgije. Dr. Darian, ki je na otroškem oddelku naredil popoldansko vizito, mi je rekel, da bova otroka še nekaj časa opazovala. Bil je že izkušen kirurg urolog, pred tem več let zaposlen kot splošni kirurg v bolnišnici v Slovenj Gradcu. Tudi pri naslednjem pregledu otroka se ni mogel odločiti, ali je operacija res potrebna. V večernih urah sva na pomoč poklicala prof. Žaklja, ki se je za operacijo odločil, čeprav tudi on ni bil povsem prepričan, če gre res za vnetje slepiča. Prevladala je misel »*In dubio pro!*«, torej, da je varneje otroka operirati kot ne.

Ob desetih zvečer je bil otrok v operacijski. Dr. Darian me je vprašal, ali bi želel operirati jaz. »Z veseljem, če le lahko,« sem odvrnil. Kirurškega dela smo se priučili večinoma z opazovanjem in z asistiranjem pri operacijah. Tokrat pa sem lahko operiral. Dr. Darian mi je asistirал in pazil, da je potekalo vse tako, kot je treba. Slepič ni kazal znakov vnetja, našla sva le mezenterijski limfadenitis.² Operacija je bila povsem običajna apendektomija,

2 Otekle bezgavke v oporku tankega črevesa.

potekala je brez zapletov. Dr. Darianu sem bil zelo hvaležen za to redko priložnost, zdelo se mi je, da je bilo dežurstvo izpolnjeno. Pred tem sem operiral le en ali dva slepiča.

V nedeljo, bilo je zjutraj ob šestih naslednjega dne, pa nenadoma nujen poziv – reanimacija na otroškem oddelku. Tek po dolgem hodniku in po stopnicah navzgor. Reanimacijo sta že opravljali dežurna anesteziologinja, ki je imela sobo na otroškem oddelku, in dežurna sestra. Ob pogledu mi je vzelo sapo: saj to je vendar otrok, ki je bil prejšnji večer operiran!

Reanimacija ni bila uspešna. Sobna sestra mi je vsa v solzah povedala, da je otrok, ko je prevzela jutranjo službo, mirno spal. Ob pol petih zjutraj je še klical nočno sestro, ker je moral lulati, celo sam je hotel zlesti ven iz postelje preko ograjice. Čez slabi dve uri pa že mrtev! Sledile so dolge, težke ure nedelje in ponedeljka, ki so mi ostale za vedno v spominu. Hudo mi je bilo in seveda sem se spraševal, ali sem bil kriv jaz ... Kaj se je zgodilo? Vrnil sem se k opravljanju svojega dela, medtem pa razmišljal o otrokovi smrti.

O tragičnem dogodku smo s telegramom obvestili starša, ki sta v bolnišnico prispela nekaj ur kasneje. Nista mogla verjeti, kaj se je zgodilo. Ihtenje, jok, jeza, očitki ... »Kako je to sploh mogoče? Otrok je bil vendar popolnoma zdrav! Kaj ste naredili z njim? Zakaj? Kdo je kriv?« Vprašanja brez odgovorov. Noč na ponedeljek je bila zame zelo dolga; bil sem dežuren, ampak posebnega dela ni bilo, spati pa tudi nisem mogel.

V ponedeljek zjutraj je sledilo poročilo na raportu. Na sebi sem čutil sočutne poglede starejših in izkušnih kirurgov. »Na obdukcijo morate in takoj mi pridite

poročat, kaj je ugotovil obducent,« mi je strogo zabičal predstojnik klinike prof. Martin Benedik. Nato pot na Inštitut za sodno medicino k obdukciji. Tistih sto metrov med kliniko in patologijo je bilo zelo dolgih. Kaj sem naredil narobe? Je popustila ligatura? Je otrok izkrvavel v trebuh? Dečkovo truplo na secirni mizi je bilo belo, koža na trebuhu se mi je zdela modrikasta. Bog ne daj, da bi bila v trebuhu kri! Ampak trebuh je bil popolnoma čist, nikakršne krvavitve, mesto apendektomije je bilo videti popolnoma v redu. Obdukcija ni pojasnila vzroka smrti. Obducent je menil, da je šlo morda za *Status thymicolymphaticus*,³ še posebej, ker je bil otrok rdečelasec. Nenadna smrt, brez pojasnjenega vzroka! Pot nazaj na kliniko je bila, kljub hudi tragediji, mnogo krajša kot eno uro pred tem v drugi smeri.

Prof. Benedik je bil videti zaskrbljen, a hkrati zadovoljen, da ni bilo kirurškega vzroka smrti. Prof. Žumer je poslušal moje poročilo in me tolažil, da je tudi sam poznal podoben primer. Prof. Žakelj mi je povedal o svoji izkušnji z otrokom, ki mu je rekel: »Umrli bom, če me boste punktirali!« Vseeno so izvedli potrebno punkcijo pleuralnega izliva in otrok je ob tem res umrl. Nenadoma sem spoznal, kako blagodejno vplivajo name te sočutne besede spoštovanih učiteljev.

Otrokova mati mi je kasneje večkrat pripovedovala, kako se je ves čas neskončno bala za fantka. Vsak kamenček so mu odstranili s poti, da se mu ne bi kaj zgodilo. Nikakor se ni mogla sprijazniti s tem nesrečnim koncem. Pogosto je prihajala k meni na pogovore, celo na dom; na

3 »Timična« smrt, nepojasnjena smrt otrok in mladostnikov, pripisana odpovedi timusa.

vsak način je hotela izvedeti pravi razlog za sinovo smrt. Nisem ji vedel in mogel povedati nič drugega. *Status thymicolymphaticus*? Rdeči lasje? Nikoli ne bom vedel! Kaj misli ta mati o tem tragičnem dogodku danes, če je sploh še živa?

KIRURG BOM!

Da bi postal kirurg, sem si želel že v šesti gimnaziji, pri šestnajstih letih, ko sem prebral knjigi *Zgodovina medicine* in *Stoletje kirurgov*. Kako sta me knjigi, predvsem druga, navdušili! Morda pa se je moja želja postati kirurg rodila že prej, v času osnovne šole, ko sem kot otrok skočil s konja in z bosim stopalom pristal na razbiti steklenici, od katere je ostalo le dno in nekaj ostrega oboda. Porezano stopalo mi je zašil domači zdravnik, jaz pa sem se, namesto joka in strahu, nad šivanjem stopala kar navdušil.

Po končani gimnaziji, ki sem jo končal leta 1960 v Novem mestu, sem se vpisal na študij medicine. Upal sem, da z vpisom na medicino ne bo težav, saj sem imel ob končanju gimnazije izpolnjene vse pogoje, tudi tiste, ki nam jih je nalagala ravnateljica Mura. Vitke, visoke in odločne ženske, ki je postala ravnateljica že pri osemindvajsetih letih, se je marsikdo bal, in če nisi izpolnil njenih zahtev, je bila tvoja študentska prihodnost negotova. Bila je partizanka in še danes slišim njen glas, ki mi pravi: »Če ne boš šel v brigado, bo tvoj študij vprašljiv«. In sem šel v brigado. »Če ne boš hodil na ...« Sodeloval sem pri mnogih dejavnostih, telovadil pri društvu Partizan, postal sem aktiven tabornik in se udeležil enomesečnega pohoda po poti delegatov v Jajce, kjer smo vsak dan morali prehoditi dvajset kilometrov, pri tem pa na čelu skupine izmenoma nositi veliko plapolajočo slovensko zastavo.

Nekega dne, v četrti gimnaziji, me je ravnateljica poklicala v svojo pisarno in mi predlagala, naj vstopim v partijo. Izgovoril sem se, da moram za dovoljenje vprašati starše. Ravnateljica mi je rekla, naj ji odločitev sporočim v roku enega tedna. Razmišljal sem, kaj naj ji

odgovorim, da bo za moje starše, zame in za mojo prihodnost najboljše.

Staršev nisem vprašal, saj sem vedel, kakšen bi bil odgovor. Vsi domači so bili verni, zlasti mamina družina. Njena sestra Metka je postala nuna. Druga svetovna vojna nam je nakopala veliko gorja. Dobro leto in pol mlajša sestrice je izgubila življenje takoj po rojstvu – mama je zaradi hudih bolečin med porodom hodila po sobi, deklica pa je kar padla iz nje in dobila intrakranialno krvavitev⁴ ter naslednji dan za vedno zaspala. Takrat ni bilo preprosto priti do babice. Živeli smo odmaknjeni v hribih na Vihru in vojni čas je bil hud. Dva mlajša brata sta prav tako umrla zaradi vojne, prvi leta 1945 zaradi griže, drugega pa je leta 1953 ubila bomba. Ob koncu vojne sta življenje izgubila tudi dva strica: eden je bil domobranec, poveljnik postojanke v Šentrupertu, drugi pa nemški mobiliziranec, ki se iz vojne ni vrnil.

Kako se torej spraviti iz zagate? Ne vstopiti v partijo in poskrbeti, da nam to ne bo prineslo kakšnih hudih posledic? Oče je bil mali kmet in obrtnik, ki je hodil tudi v službo, kar je pomenilo, da bi ga lahko doletelo kaj neprijetnega. Mama pa je bila gospodinja in ji niso mogli ničesar. Odločil sem se, da se bom izgovoril nanjo, in čez teden dni sem rekel ravnateljici: »Mama ne pusti.« Bilo je dovolj, da so me pred tako odločitev postavili ponovno šele pri vojakih.

Naslednja težava, zaradi katere se je zdel moj študij vprašljiv, pa je bil finančni položaj. Oče mi je že v gimnaziji težko kupoval mesečno vozovnico, ki je stala 450 dinarjev. Vedel sem, da starši ne bodo zmogli pokriti mo-

4 Krvavitev v možgane.

jega študija, zato sem začel iskati druge možnosti. Slišal sem za vojaško štipendijo. Odpravil sem se na vojaško upravo, ki je bila le streljaj od gimnazije, ob centralnem novomeškem parku, in povedal dežurnemu, kaj bi rad. Neki oficir mi je predstavil pogoje in možnosti za pridobitev štipendije. Imel sem pomisleke, zavedel sem se, da bi bil to le izhod v skrajni sili. Idejo sem doma predstavil mami in tudi njej ta možnost ni bila pogodu. O moji situaciji in težavah je govorila z domačim zdravnikom v Krmelju, dr. Strojnikom. Ta ji je predlagal, da bi me morda lahko štipendirala kar domača zdravstvena postaja. Dr. Strojnik je želel pridobiti zdravnika, ki bi bil domačin in bi ostal dalj časa, morda celo za stalno. Odobrili so mi štipendijo, sedem tisoč dinarjev mesečno, kar je bilo dovolj za skromno življenje v Ljubljani. Manjkalo je le še stanovanje. Starša sta mi našla sobo pri znancih, družini Župančič, ki je živela na Šmartinski cesti 6. Idealna lokacija za študenta medicine, oddaljena le par sto metrov od dekanata, inštitutov in bolnišnice.

Zdelo se je, kot da se zgodovina ponavlja, saj je družina Župančič pred mnogimi leti rešila življenje mojemu očetu. Oče, po poklicu čevljar, je leta 1943 pri gospodu Župančiču opravljal mojstrski izpit za čevljarja. Pred izpitom je bil tam tri tedne na predizpitni preizkušnji. Iztekal se je drugi teden preizkušnje, ko je oče v soboto zvečer hitel na vlak, domov na Dolenjsko. Na ulici ga je takoj ustavila italijanska patrulja. Kršil je policijsko uro, ki je bila takrat v veljavi. Namesto da bi obstal in poslušal ukaze, je hotel zbežati. Odmevalo je hudo vpitje in ropotanje orožja, kar je vzbudilo pozornost gospoda Župančiča. Stopil je na ulico, da bi videl, kaj se dogaja. Ko je zagledal mojega očeta, se mu je postavil v bran in

italijanski patrolji pojasnil, da je oče pri njem na predizpitni praksi in da ni nikakršen bandit. Tako je oče ostal v Ljubljani pri Župančičevih, opravil mojstrski izpit in z družino Župančič ostal v prijateljskih odnosih vse življenje. Na prošnjo staršev so mi obljubili stanovanje.